

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Η ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ κ. ΠΕΛΟΠΙΔΑ ΚΑΛΛΙΡΗ

ΣΤΗΝ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΜΕ ΘΕΜΑ « ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ»

Θεσσαλονίκη, 2 Σεπτεμβρίου 2008.

□

□

□

Η αυξανόμενη πιστωτική επέκταση σε συνδυασμό με την παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση, την υπερχρέωση των νοικοκυριών και τις συνεχείς αυξήσεις σε βασικά είδη ευρείας κατανάλωσης προβληματίζουν καθημερινά την κοινωνία, τα οικονομικά επιτελεία της κυβέρνησης, της αντιπολίτευσης και φυσικά το ΟΕΕ.

Η κατάσταση αυτή έχει δημιουργήσει ένα εκρηκτικό μείγμα πιέσεων στα ελληνικά νοικοκυριά, τα οποία βιώνουν καθημερινά τη δυσκολία να ανταποκριθούν στις στοιχειώδεις ανάγκες τους.

Οι πρόσφατες εξελίξεις στο χώρο του δανεισμού, η άνοδος των επιτοκίων καθώς και οι πληθωριστικές εξάρσεις που σημειώθηκαν τους τελευταίους μήνες, έφεραν τους δανειολήπτες πιο κοντά στην υπερχρέωση. Ο συνολικός δανεισμός των νοικοκυριών και επιχειρήσεων ως % του ΑΕΠ αυξήθηκε από το 2002 στο 2008, 24 ποσοστιαίες μονάδες. Ειδικότερα ο δανεισμός των νοικοκυριών αυξήθηκε 21 μονάδες και των επιχειρήσεων 3 μονάδες. Χαρακτηριστικό επίσης είναι ότι το ποσοστό αποταμίευσης στο ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα μεταξύ 2000-2007 κυμάνθηκε στα χαμηλά επίπεδα του 2.5% με 3%.

Με αφορμή αυτά τα γεγονότα, θα θέλαμε να αναδείξουμε μέσω αυτής της παρουσίασης τα ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά του δανεισμού των Ελληνικών νοικοκυριών.

Την τελευταία περίοδο έχουν γίνει διάφορες μελέτες σχετικά με το δανεισμό των Ελληνικών νοικοκυριών. Ενδεικτικά αναφέρω τη δειγματοληπτική έρευνα της Τράπεζας της Ελλάδος η οποία δημοσιοποιήθηκε στις 19 **Μαΐου του 2008**. Τη μελέτη του Ο.Ε.Ε. για τον κρατικό προϋπολογισμό του 2008. Την ετήσια Έκθεση για την Ελληνική Οικονομία και την απασχόληση του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ του 2007.

Πολλά έχουν αναφερθεί και γραφεί στον ηλεκτρονικό και έντυπο τύπο και πολύ περισσότερα στα τηλεοπτικά κανάλια. Το βασικό συμπέρασμα των μελετών συνοψίζεται στα εξής:

Α) Σε ότι αφορά τα νοικοκυριά, το **Ελληνικό νοικοκυριό** τείνει να αυξάνει τη δανειακή του επιβάρυνση. Αν και με μειωμένο ρυθμό αύξησης τείνει να φθάσει το μέσο Ευρωπαϊκό όρο. Ο δανεισμός των νοικοκυριών ως ποσοστό του Α.Ε.Π. είναι 45,3% το 2007, περιλαμβανομένων των δανείων που έχουν τιτλοποιηθεί, από 34,7% που ήταν το 2005.

□

Β) Σε ότι αφορά τις τράπεζες, οι **Ελληνικές Τράπεζες** έχουν βελτιώσει τη δανειοδοτική πολιτική τους, στα

πλαίσια της πιο αποτελεσματικής διαχείρισης του πιστωτικού τους κινδύνου. Έχουν όμως σημαντικά περιθώρια περαιτέρω βελτίωσης της διαχείρισης του πιστωτικούς τους κινδύνου στο άμεσο μέλλον.

□

Ο δανεισμός των νοικοκυριών είναι ένα νόμισμα με δύο όψεις. Μπορούμε να καταλήξουμε και σε θετικά και σε αρνητικά συμπεράσματα. Η διαχρονική εξέλιξη των δανείων μέσα στη χώρα μας, μας δίνει μία πικρή γεύση για την εξέλιξη του δανεισμού των νοικοκυριών. Από την άλλη, η εξέλιξη του χρέους των Ελληνικών νοικοκυριών σε σύγκριση με το μέσο Ευρωπαϊκό νοικοκυριό μας αφήνει μία γλυκιά γεύση.

Η επιβάρυνση των νοικοκυριών από δάνεια θα τείνει να αυξηθεί στο μέλλον και οπωσδήποτε θα επηρεάσει περισσότερο εκείνα τα νοικοκυριά που έχουν υπερδανειστεί ή έχουν σχετικώς χαμηλά εισοδήματα. Δύο είναι οι κύριοι λόγοι. Πρώτον, η τάση αύξησης των τραπεζικών επιτοκίων από τα ιστορικά χαμηλά επίπεδα στα οποία είχαν διαμορφωθεί κατά την αμέσως προηγούμενη περίοδο. Δεύτερον, όλοι οι δείκτες επισημαίνουν ότι η δανειακή επιβάρυνση των νοικοκυριών συνεχίζει να αυξάνεται τα τελευταία δύο χρόνια με ταχείς ρυθμούς.

Όμως, ο δανεισμός των νοικοκυριών (χωρίς τα τιτλοποιημένα δάνεια) διαμορφώθηκε σε 41,0% του ΑΕΠ στο τέλος του 2007, παραμένει δηλαδή σημαντικά μικρότερος από ό,τι το αντίστοιχο μέγεθος στη ζώνη του ευρώ (54,3%), υποδηλώνοντας ότι ως σύνολο τα ελληνικά νοικοκυριά δεν είναι υπερδανεισμένα. Επίσης, τα μισά σχεδόν νοικοκυριά, το 48,6% κατά την έρευνα, δεν έχουν δανειακές υποχρεώσεις. Η επίκληση όμως του γεγονότος ότι άλλες χώρες της Ε.Ε. παρουσιάζουν ποσοστά δανεισμού των νοικοκυριών μεγαλύτερα αυτών της Ελλάδας μπορεί να μην σημαίνει ουσιαστικά τίποτε περισσότερο από το γεγονός ότι τα νοικοκυριά των Ευρωπαίων Εταίρων έχουν την δυνατότητα καλύτερης ανταπόκρισης στις υποχρεώσεις τους λόγω σαφώς υψηλότερων εισοδημάτων.

Θετική είναι η μεταβολή στη δανειοδοτική πολιτική των τραπεζών, η οποία, στο πλαίσιο της πιο αποτελεσματικής διαχείρισης του πιστωτικού κινδύνου (credit risk management), δείχνει να συγκεντρώνεται περισσότερο τώρα από ότι στο παρελθόν στην προσέλκυση πελατείας από τα υψηλότερα εισοδηματικά κλίμακα. Το χρέος κατά νοικοκυριό αυξάνει με την αύξηση του εισοδήματος και της περιουσίας του. Έτσι, μειώθηκε το ποσοστό των δανεισμένων νοικοκυριών με χαμηλά εισοδήματα, ενώ αυξήθηκε το ποσοστό των δανεισμένων νοικοκυριών με εισόδημα πάνω από 35.000 ευρώ (π.χ. το ποσοστό για όσους έχουν στεγαστικά δάνεια αυξήθηκε στο 28% από 17%). Ο δανεισμός είναι γενικά περισσότερο συγκεντρωμένος στα υψηλότερα εισοδηματικά και περιουσιακά κλίμακα, καθώς και στα νοικοκυριά με αρχηγό ηλικίας έως 55 ετών. Η χρηματοοικονομική πίεση που υφίστανται τα νοικοκυριά από τα δάνειά τους, όπως μετριέται με το λόγο των τοκοχρεολυτικών δόσεων προς το εισόδημα των νοικοκυριών, παρουσίασε γενικά μείωση το 2005 σε σχέση με το 2002, εφόσον η πιο πρόσφατη έρευνα καταγράφει μικρότερο ποσοστό νοικοκυριών για τα οποία ο λόγος αυτός έχει τιμές που θεωρούνται υψηλές (πάνω από 30% ή 40%). Όμως, τα νοικοκυριά στα χαμηλότερα εισοδηματικά κλίμακα υφίστανται γενικά εντονότερη χρηματοοικονομική πίεση.

Για το 84% των υπόχρεων νοικοκυριών ο λόγος των δόσεων για την εξυπηρέτηση των δανείων προς το εισόδημα δεν υπερβαίνει το 40% (όρια που θεωρούνται αποδεκτά από την Τράπεζα της Ελλάδος), παρά τη μικρή επιδείνωσή του σε σχέση με το 2005. Ωστόσο, το 16% των χρεωμένων νοικοκυριών καταβάλλουν πάνω από το 40% του εισοδήματός τους για την πληρωμή των μηνιαίων δόσεων, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό το 2005 ήταν 12%. Επίσης, για το 3,2% των νοικοκυριών το 2007, ενώ το 2005 ήταν το για το 1,6%, η οφειλόμενη μηνιαία δόση υπερβαίνει τον συνολικό μισθό τους. Ένα συμπέρασμα που οδηγεί άμεσα στην σκέψη ότι θα υπάρξει ένα σχετικά μεγάλο μέρος δανείων που δεν θα αποπληρωθούν ποτέ. Τέτοια δάνεια θα πρέπει να εκλείψουν, και αυτό θα γίνει με την ακόμη αποτελεσματικότερη διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου.

Η πιο διαδεδομένη κατηγορία δανείων είναι αυτή μέσω πιστωτικών καρτών, ακολουθούμενη από τα στεγαστικά δάνεια. Και στις δύο περιπτώσεις, το ποσοστό των υπόχρεων νοικοκυριών με δάνεια αυτού του είδους παρουσιάζεται αυξημένο σε σχέση με το 2005. Το ποσοστό των νοικοκυριών με οφειλές από πιστωτικές κάρτες

έχει αυξηθεί το 2007 στο 60,8% από το 54,4% που ήταν το 2005. Το ποσοστό των νοικοκυριών με στεγαστικό δάνειο έχει αυξηθεί το 2007 στο 40,1% από το 37,3% που ήταν το 2005.

Σε ότι αφορά τα τραπεζικά επιτόκια στην Ελλάδα έχουν μειωθεί σημαντικά από τα μέσα περίπου της προηγούμενης δεκαετίας, ωστόσο, παρά την ενιαία νομισματική πολιτική που ασκείται στη ζώνη του ευρώ, τα τραπεζικά επιτόκια εξακολουθούν γενικά να είναι υψηλότερα στην Ελλάδα από ό,τι κατά μέσον όρο στη ζώνη του ευρώ, και μάλιστα σε μερικές κατηγορίες τραπεζικών προϊόντων η απόκλιση είναι σημαντική. Ορισμένοι από τους παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση υψηλότερου επιπέδου τραπεζικών επιτοκίων στην Ελλάδα από ότι κατά μέσον όρο στη ζώνη του ευρώ, είναι δυνατόν να επηρεαστούν από κατάλληλα μέτρα πολιτικής, τα οποία θα υποβοηθήσουν την περαιτέρω σύγκλιση των επιτοκίων προς τα αντίστοιχα στη ζώνη του ευρώ. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η ενίσχυση των δικαιωμάτων των πιστωτών και η βελτίωση της αποτελεσματικότητας του δικαστικού συστήματος ως προς τη διασφάλισή τους θα συντελούσαν στον περιορισμό του πιστωτικού κινδύνου στον οποίο εκτίθενται οι τράπεζες στην Ελλάδα. Ακόμη, η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση των συναλλασσομένων, ώστε να επιλέγουν τα τραπεζικά προϊόντα με τους πλέον συμφέροντες γι' αυτούς όρους, θα οδηγούσαν σε ορθολογικότερη σύνθεση κατά προϊόν των συνολικών καταθέσεων και δανείων, συμβάλλοντας στη μείωση των διαφορών των επιτοκίων μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ.

Η επιβάρυνση των νοικοκυριών είναι αποτέλεσμα συνδυασμού παραγόντων, όπως της μείωσης του πραγματικού εισοδήματος τους, της αύξησης των επιτοκίων και της έλλειψης πληροφόρησης των καταναλωτών. Η ανεπαρκής πληροφόρηση για τους όρους δανεισμού, τα πραγματικά επιτόκια και τις πρόσθετες επιβαρύνσεις απέτελεσαν κρίσιμους παράγοντες που επηρέασαν την καταναλωτική συμπεριφορά των νοικοκυριών και οδήγησαν σε αποφάσεις δανεισμού στις οποίες αποδείχθηκε στη συνέχεια ότι αδυνατούν να ανταποκριθούν με βάση τα εισοδήματά τους. Η συρρίκνωση της αγοραστικής δύναμης των νοικοκυριών κυρίως των χαμηλών και μεσαίων εισοδηματικών στρωμάτων, οδηγεί κατά αρχήν σε εξάντληση των αποταμιεύσεων τους και στη συνέχεια στον τραπεζικό δανεισμό αφού οι τράπεζες βρέθηκαν πρόθυμες για αυτό με το αζημίωτο.

Το ΟΕΕ προτείνει ότι πρέπει να παρθούν μέτρα όπως i) η ενίσχυση του πραγματικού εισοδήματος των νοικοκυριών, ii) η προστασία των καταναλωτών, iii) η διασφάλιση της κύριας κατοικίας από πλειστηριασμό, iv) η πληρέστερη ενημέρωση των καταναλωτών και η αποφυγή της αθέμιτης και παραπλανητικής διαφήμισης, v) η διαφάνεια στον προσδιορισμό των επιτοκίων και του συνολικού κόστους των δανείων, vi) η καθοδήγηση του τραπεζικού συστήματος σε ανταγωνιστική και αναπτυξιακή κατεύθυνση, και vii) η ενίσχυση του ρόλου και των δράσεων των εποπτικών αρχών.

Η πληροφόρηση που πρέπει να παρέχεται από τις τράπεζες πρέπει να διαφοροποιείται ανάλογα με το είδος του προϊόντος και το στάδιο που βρίσκεται η συναλλαγή (προ-συμβατική ενημέρωση ή σύναψη σύμβασης).

Οι ενώσεις καταναλωτών στη χώρα μας μπορούν να αποβούν εξαιρετικά σημαντικές και είναι χρήσιμη η σύνδεση μαζί τους. Η ανάπτυξη του καταναλωτικού κινήματος και η σύνδεση του με το Ο.Ε.Ε. είναι αναγκαιότητα. Ο Ν.2251/94 αναγνωρίζει στις ενώσεις καταναλωτών και όχι στο μεμονωμένο καταναλωτή το δικαίωμα να ζητούν από το δικαστήριο με συλλογική αγωγή την παράλειψη παράνομης συμπεριφοράς τράπεζας η οποία θίγει το συλλογικό συμφέρον των καταναλωτών. Οι συλλογικές αγωγές έχουν οδηγήσει στην έκδοση δικαστικών αποφάσεων με τις οποίες ανατρέπονται προς όφελος των καταναλωτών πολλές καταχρηστικές πρακτικές των τραπεζών. Η Πολιτεία θα πρέπει άμεσα να επιβάλει τις δικαστικές αποφάσεις αυτές με νόμο ώστε οι τράπεζες να μην τις αγνοούν.

Η υπεύθυνη συμπεριφορά δεν αφορά μονομερώς τους καταναλωτές αλλά κυρίως τις Τράπεζες. Δεν είναι δίκαιο και αποτελεσματικό να ζητάς αποκλειστικά ευθύνη από τον καταναλωτή και να αφήνεις στο απυρόβλητο τις τράπεζες που με τη πολιτική και τη συμπεριφορά τους έχουν διογκώσει το πρόβλημα της υπερχρέωσης των νοικοκυριών όπως με την έλλειψη προ-συμβατικής πληροφόρησης, τους αδιαφανείς και καταχρηστικούς όρους που οδηγούν σε υπερβολικές χρεώσεις, τις επιθετικές στρατηγικές πωλήσεων και μάλιστα με παραπλανητικές διαφημίσεις με την απουσία των εποπτικών αρχών.

Η συντήρηση ενός έντονου πνεύματος καταναλωτισμού, συνδυάστηκε με τη συνεχή επιδίωξη της αύξησης των πωλήσεων, που, ως διαδικασία, υποκατέστησε την άλλοτε επικρατούσα επιδίωξη της βελτίωσης της ενεργού ζήτησης δια της εισοδηματικής ανακατανομής και άρα της βελτίωσης των αμοιβών των μισθωτών. Η συνέχιση όμως της οικονομικής μεγέθυνσης της χώρας βασίζεται κυρίως στην Ιδιωτική κατανάλωση, στην ανάπτυξη του οικοδομικού τομέα και ως εκ τούτου στην σημαντική επέκταση του δανεισμού των νοικοκυριών. Σύμφωνα με το προσχέδιο του Κρατικού Προϋπολογισμού για το έτος 2008 (σελ. 14) «προβλέπεται ισχυρή ανάπτυξη, με το ρυθμό αύξησης του Α.Ε.Π. να ανέρχεται στο 4%». Παράλληλα η Ιδιωτική κατανάλωση θα διατηρήσει υψηλή άνοδο της τάξης του 9,5%, με υπερτριπλάσιο ρυθμό θα αυξηθούν οι επενδύσεις (10,5%), ενώ ο ρυθμός αύξησης της δημόσιας κατανάλωσης θα περιοριστεί στο 0,7%. Έτσι η συνολική εγχώρια ζήτηση θα διατηρηθεί σε υψηλά επίπεδα με άνοδο κατά 4,5%. Σημαντικό όμως είναι, ότι τις παραπάνω προβλεπόμενες εξελίξεις, συνοδεύει η πρόβλεψη για μείωση του μέσου πραγματικού μισθού κατά 2,4%. Είναι, ίσως, λογικό να σκεφθεί κανείς, ότι υπό τις συνθήκες αυτές και υπό το κράτος της εμπειρίας των τελευταίων ετών, η απορρόφηση του παραγόμενου προϊόντος και των εισαγομένων αγαθών και υπηρεσιών που ανταποκρίνονται στις ανάγκες των νοικοκυριών και εκφράζουν τις κατευθύνσεις της Ιδιωτικής Κατανάλωσης, θα χρηματοδοτηθεί εκ νέου σε σοβαρό ποσοστό από τον Τραπεζικό δανεισμό.

Η αγοραστική δύναμη των Ελληνικών νοικοκυριών έχει σε μεγάλο βαθμό συρρικνωθεί, πράγμα μάλλον εμφανές από την μείωση της υγιούς διαθέσιμης ρευστότητας, αυτής δηλαδή που δεν προέρχεται από δανεισμό. Η Ιδιωτική Κατανάλωση θα τροφοδοτεί, έστω και με μειωμένους ρυθμούς την υπερχρέωση των νοικοκυριών την ίδια στιγμή που η υπερχρέωση θα τροφοδοτεί την ιδιωτική κατανάλωση. Ο εγκλωβισμός των νοικοκυριών στο Τραπεζικό Σύστημα θα εξακολουθήσει να δημιουργεί μορφές εξάρτησης που δε θα ξεπεραστούν αν δεν υιοθετηθούν πολιτικές δικαιότερης κατανομής των εισοδημάτων και ανεξαρτησίες από δογματικές εμμονές που ήδη σε παγκόσμιο επίπεδο αμφισβητούνται από προσωπικότητες και Forums υψηλού κύρους.

□

□